

УДК 343.1:65.012.8+004

Є. О. Жицький

**ВЗАЄМОДІЯ ОПЕРАТИВНИХ ПІДРОЗДІЛІВ ПІД ЧАС ЗДІЙСНЕННЯ
ОПЕРАТИВНОГО ОБСЛУГОВУВАННЯ ОБ'ЄКТІВ, ЯКІ НАДАЮТЬ
ІНФОРМАЦІЙНІ ПОСЛУГИ З ВИКОРИСТАННЯМ ІНТЕРНЕТ**

Проаналізовано зміст терміна «взаємодія» та розкрито його структурні елементи в контексті оперативно-розшукової діяльності. Виділено кілька проблемних питань у сфері взаємодії оперативних підрозділів під час оперативного обслуговування високотехнологічних об'єктів, які надають інформаційні послуги з використанням Інтернет. Запропоновано шляхи вирішення цих проблемних питань. Виділено провідні суб'єкти внутрішньої та зовнішньої взаємодії. Сформульовано найбільш результативні напрями у міжнародній взаємодії в контексті досліджуваної проблематики.

Ключові слова: оперативне обслуговування, інформаційні послуги, Інтернет, оперативно-розшукова діяльність, взаємодія.

Постановка проблеми. Сфера інформаційних послуг на сьогодні є майже немислимою без застосування інформаційних технологій. Це спонукає кримінальний елемент до пошуку технологічних рішень, які б давали можливість швидко та за низького ризику одержати неправомірну вигоду. Одним із факторів, який обумовлює тенденцію розвитку високотехнологічної злочинності, В. П. Завадський не випадково називає зростання у структурі національних економік та в міжнародній економіці сектора торгівлі та надання послуг через електронні засоби комунікації [1, с. 28]. За підсумками 2014 року в Європі ринок електронної комерції становив 424 млрд євро, що складає 2,5 ВВП Європи. На 2015 рік прогнозується зростання цього ринку до 477 млрд євро [2]. Очевидно, що в таких умовах лише злагоджена робота усіх державних інститутів та громадян може забезпечити ефективну протидію злочинності, яка виникає у цій сфері.

Провідним механізмом, який застосовується для вирішення цього завдання, є оперативно-розшукова діяльність. Найбільш раннє попередження у рамках такої діяльності здійснюється на етапі оперативного обслуговування. Однією з умов, яка забезпечує безперервність надходження оперативно-розшукової інформації, успішність проведення заходів оперативно-розшукового характеру, керівництво конфідентами тощо, є налагодження системи внутрішньої та зовнішньої взаємодії оперативних підрозділів з іншими суб'єктами під час оперативного обслуговування об'єктів, які надають інформаційні послуги з використанням Інтернет.

© Жицький Є. О., 2015

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Вивченням проблем оперативного обслуговування займалися К. В. Антонов, О. М. Бандурка, Б. Є. Богданов, Р. А. Зінтарс, А. Г. Лекарь, В. А. Лукашов, В. А. Ортинський, М. М. Перепелиця, М. А. Погорецький, В. Д. Пчолкін, Г. К. Синілов, Є. В. Токарев, І. А. Федчак та багато інших учених. Більш докладно питання оперативного обслуговування об'єктів інформаційної діяльності розглядали І. О. Воронов, М. Ю. Літвінов, О. В. Манжай, А. Л. Осипенко, В. П. Поїзд та інші. Однак ретельний огляд сучасної наукової та навчально-методичної літератури засвідчив, що в Україні вивчення оперативного обслуговування об'єктів, які надають інформаційні послуги з використанням Інтернет, комплексно не проводилось.

Наша стаття має на **меті** проаналізувати напрямки взаємодії правоохоронних органів під час оперативного обслуговування об'єктів, які надають інформаційні послуги з використанням Інтернет, та визначити основні шляхи удосконалення такої діяльності.

Виклад основного матеріалу. Саме поняття «взаємодія» в науці криміналістики, кримінального процесу та оперативно-розшукової діяльності неодноразово ставало об'єктом досліджень. Проте на сьогодні єдиного розуміння цього терміна не існує, можна лише говорити про його різноманітні трактування з боку різних авторів.

Так, на думку Т. В. Авер'янової та Р. С. Белкіна, взаємодія – це однакове (разове) або досить тривале (тривале за часом) об'єднання зусиль, засобів і методів для досягнення завдань виявлення, швидкого і повного розкриття злочинів, викриття винних і забезпечення правильного застосування закону з тим, щоб кожний, хто здійснив злочин, був притягнутий до справедливого покарання і жоден невинний не був притягнутий до кримінальної відповідальності і засуджений [3, с. 11].

У свою чергу, М. А. Погорецький розуміє під взаємодією необхідний, оснований на законі та відомчих нормативних актах, координований за проміжними цілями напрям діяльності незалежних в адміністративному відношенні органів, що спрямовується слідчим чи прокурором і здійснюється у формі правових відносин при комплексному сполученні та ефективному використанні повноважень, методів і форм, властивих кожному з них [4, с. 150].

Професор А. Г. Маркушин вважає, що взаємодія – це основана на законних та підзаконних актах взаємна, узгоджена за метою та завданнями діяльність з використанням особливих повноважень, методів і форм, які має кожна зі сторін взаємодії, в системі, головним напрямом діяльності якої є виявлення особи, яка вчинила злочин, та достовірне встановлення її винуватості [5, с. 477].

За результатами аналізу вказаних дефініцій у контексті оперативно-розшукової діяльності доходимо висновку, що у будь-якому випадку для здійснення взаємодії мають існувати: 1) декілька суб'єктів, які активно спільно діють або узгоджують свої дії; 2) чітко визначена загальна (боротьба зі злочинністю) і конкретна (вирішення

завдань оперативно-розшукової діяльності) мета. Сама взаємодія має носити системний характер.

А. В. Белоконь поділяє взаємодію на: 1) нормативно-правову, яка є обов'язковою у зв'язку з виданням відповідних нормативно-правових актів, які зобов'язують органи виконавчої влади або їх підрозділи до взаємодії та встановлюють компетенцію відповідних органів у правовідносинах, що стосуються взаємодії, при цьому нормативними актами також визначається порядок їх взаємодії; 2) статусну, яка здійснюється у результаті реалізації органами виконавчої влади або їх підрозділами своїх повноважень; при цьому неможливість самостійно реалізувати свої повноваження спонукає орган виконавчої влади до взаємодії з іншими органами виконавчої влади або його підрозділами [6, с. 198].

Взаємодію також можна поділити на внутрішню і зовнішню. Обидва види частково прописані у діючому оперативно-розшуковому законодавстві. Так, наприклад, відповідні норми, які регулюють внутрішню та зовнішню взаємодію, можна зустріти у Кримінальному процесуальному кодексі України [7], зокрема у главі 21; у п. 5. ч. 1 ст. 5 та п. 20 ст. 8 закону України «Про оперативно-розшукову діяльність» [8] тощо. Питання зовнішньої взаємодії регулюються й іншими законами, безпосередньо не присвяченими правоохоронній діяльності, зокрема у законі України «Про телекомунікації» передбачено обов'язок провайдерів та операторів телекомунікацій у межах своїх повноважень взаємодіяти з оперативними підрозділами у питаннях здійснення оперативно-розшукової діяльності [9, п. 4 ст. 39].

М. О. Дударець справедливо визначає низку характерних умов взаємодії суб'єктів оперативно-розшукової діяльності між собою та іншими правоохоронними і держаними органами з метою протидії злочинності:

- правова основа взаємодії;
- спрямованість співпраці на вирішення спільних завдань;
- самостійність кожного суб'єкта взаємодії, який діє в рамках своєї компетенції;
- рівнозначність рівнів ієрархії управління, на яких здійснюється взаємодія;
- комплексне та оптимальне використання сил і засобів;
- своєчасність спільних заходів, які проводяться;
- координація, планування і контроль спільної діяльності [10, с. 127].

Відповідна взаємодія може відбуватися щодо конкретної цілі або бути ініціативною, про що, зокрема, наголошують автори монографії «Наукові та організаційно-правові засади протидії підрозділами кримінального розшуку обігу майна, одержаного злочинним шляхом» [11, с. 93].

У сфері взаємодії в досліджуваному контексті можна виділити такі проблемні питання:

- розмежування територій оперативного обслуговування є однією з головних проблем у взаємодії відповідних оперативних підрозділів. У багатьох випадках це не дозволяє швидко об'єднати зусилля

правоохоронних органів для вчасного виявлення та попередження правопорушень на об'єктах обслуговування. Для вирішення цього питання потрібно спростити процес створення міжрегіональних оперативних груп або передбачити можливість в окремих випадках розширення територіальної юрисдикції оперативного підрозділу, який здійснює оперативне обслуговування об'єктів, що надають інформаційні послуги з використанням Інтернет, на інші регіони;

– відсутність заохочень до взаємодії, яка породжує формалізм у роботі оперативних працівників. Вирішення цього проблемного питання можливе лише у разі належної мотивації, яку можна створити за допомогою гідного грошового забезпечення та належного морального стимулювання працівників;

– в умовах реформування кримінальної міліції (скорочення в оперативних підрозділах) спостерігається недостатня кількість сил і засобів, які можна задіяти для оперативного обслуговування об'єктів, що надають інформаційні послуги з використанням Інтернет. В цих умовах лише технічне оснащення оперативних працівників та пришвидшення реформи може вирішити цю проблему. Серед іншого вважаємо логічним завершити реформу правоохоронної системи у частині об'єднання функцій слідчого та оперативного працівника в єдиній посаді детектива, що цілком узгоджуватиметься із тим курсом, який взято законодавцем щодо реформування системи кримінального процесу;

– недостатні знання оперативних працівників у сфері сучасних технологій в окремих випадках не дозволяють їм провести окремі спільні заходи. Для вирішення цього проблемного питання вбачається потрібним підвищення загальної грамотності оперативних працівників у сфері інформаційних технологій. Про це під час оперативних нарад серед іншого постійно наголошує і начальник Управління боротьби з кіберзлочинністю МВС України.

Враховуючи вищевикладене, нами було виділено низку суб'єктів, взаємодія з якими є найбільш корисною та доцільною у рамках оперативного обслуговування об'єктів, які надають інформаційні послуги з використанням Інтернет.

Головними суб'єктами внутрішньої взаємодії у цих питаннях, безумовно, є підрозділи протидії злочинності у сфері економіки та підрозділи боротьби з кіберзлочинністю. Водночас не можна забувати, що в окремих випадках велику допомогу можуть надати й інші оперативні підрозділи, зокрема кримінальної міліції у справах дітей, боротьби зі злочинами, пов'язаними з торгівлею людьми, кримінального розшуку тощо.

Так, наприклад, О. В. Тимофеев зауважує, що інформаційні позиції, які мають підрозділи карного розшуку в загальнокримінальному середовищі, дозволяють виявляти значущі відомості: про факти підбору в маргінальному середовищі осіб, на яких оформляються фірми для переведення в готівку грошових коштів; про вчинені крадіжки та шахрайства на обслуговуваних підприємствах; про наявність

кримінальних зв'язків керівників підприємств та організацій, внутрішніх конфліктних ситуацій; про факти передачі працівниками підприємств і організацій загублених та викрадених паспортів для створення схеми «чорних» і «сірих» фірм-посередників тощо [12, с. 14].

Говорячи про зовнішню взаємодію у рамках оперативного обслуговування об'єктів, які надають інформаційні послуги з використанням Інтернет, хотілося б виділити такі суб'єкти:

- адміністрації обслуговуваних об'єктів;
- громадські організації;
- правоохоронні органи;
- місцеві органи виконавчої влади, що здійснюють контроль на регіональному рівні за телекомунікаційною сферою, та інші державні органи;
- засоби масової інформації та електронні засоби масової комунікації;
- населення.

Міжнародну взаємодію у рамках оперативного обслуговування об'єктів, які надають інформаційні послуги з використанням Інтернет, слід здійснювати як безпосередньо із правоохоронними органами різних країн, так і по лінії Інтерполу та Європолу. В будь-якому випадку слід суворо дотримуватись вимог відомчих наказів у частині порядку такої взаємодії, оскільки міжнародні відносини є достатньо чутливим питанням, а тому оперативному працівнику слід діяти дуже обережно та ретельно зважувати ризики настання небажаних міжнародних наслідків.

Як засвідчує практика, найбільш результативними напрямками у міжнародній взаємодії є обмін інформацією та проведення спільних оперативно-профілактичних операцій. Також важливу оперативно-розшукову інформацію для оперативного обслуговування високотехнологічних об'єктів можна одержати за результатами проведення міжнародних розслідувань. Одне з таких розслідувань під умовною назвою «Моцарт», розпочате у 2013 році, у червні 2015 року завершилось в Україні. Було затримано учасників міжнародного злочинного угруповання, які спеціалізувалися на здійсненні кібератак на банківські рахунки громадян Центральної та Східної Європи [13].

Зважаючи на складну координацію зусиль у міжнародних розслідуваннях та деяку їх інертність, окремі об'єкти і суб'єкти, задіяні у протиправних схемах, можуть своєчасно замести сліди та уникнути покарання. Стосовно них лишається лише орієнтуюча інформація оперативно-розшукового характеру. Якщо така інформація стосується об'єктів обслуговування, досліджуваних у нашій роботі, її слід ретельно вивчити, задокументувати та вжити необхідних заходів для її перевірки. У будь-якому випадку варто продовжувати взаємодію із правоохоронними органами інших держав, адже раніше налагоджені під час міжнародного розслідування особисті контакти можуть стати у нагоді під час вирішення завдань оперативного обслуговування.

Наостанок зауважимо, що успішною можна вважати таку взаємодію, яка має систематичний, а не разовий характер, дає конкретні зримі результати у покращенні стану оперативного обслуговування та проводиться усіма оперативними працівниками, а не окремими ентузіастами.

Список використаних джерел: 1. Завадский В. П. Проблемы организации борьбы с киберпреступностью / В. П. Завадский // Борьба с преступностью: теория и практика : материалы II Международ. науч.-практ. конф. (Могилев, 27 февр. 2014 г.). – Могилев : Могилев. высш. колледж МВД Республики Беларусь, 2014. – С. 28–29. 2. Беседа Я. Объем рынка электронной коммерции в Европе достиг 424 млрд евро [Электронный ресурс] / Яна Беседа // IGate : Самые быстрые новости IT-рынка : [сайт]. 17.06.2015. – Режим доступа: <http://igate.com.ua/news/8195-obem-rynka-ehlektronnoj-kommertsii-v-evrope-dostig-424-mlrd-evt0>. 3. Криминалистическое обеспечение деятельности криминальной милиции и органов предварительного расследования : учебник / под ред. Т. В. Аверьяновой, Р. С. Белкина. – М. : Новый Юрист, 1997. – 400 с. 4. Погорецкий М. А. Функціональне призначення оперативно-розшукової діяльності у кримінальному процесі : монографія / М. А. Погорецкий. – Харків : Arcis, 2007. – 576 с. 5. Маркушин А. Г. Субъекты уголовного процесса и оперативно-розыскной деятельности в раскрытии и расследовании преступлений / А. Г. Маркушин // Мир науки, культуры, образования. – 2012. – № 2. – С. 476–479. 6. Белоконь А. В. Формы взаимодействия органов внутренних дел в процессе оперативно-служебной деятельности / А. В. Белоконь // Общество и право. – 2012. – № 2 (39). – С. 197–201. 7. Кримінальний процесуальний кодекс України : закон України від 13.04.2012 № 4651-VI [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17>. 8. Про оперативно-розшукову діяльність : закон України від 18.02.1992 № 2135-XII [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2135-12>. 9. Про телекомунікації : закон України від 18.11.2003 № 1280-IV [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1280-15>. 10. Дударец М. А. Совершенствование оперативно-розыскной деятельности оперативных подразделений таможенных органов России по защите от преступных посягательств при перемещении нефти и нефтепродуктов через таможенную границу Евразийского экономического союза : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.12 / Дударец Мария Александровна. – Люберцы, 2015. – 291 с. 11. Баб'як А. В. Наукові та організаційно-правові засади протидії підрозділами карного розшуку обігу майна, одержаного злочинним шляхом : монографія / А. В. Баб'як, Л. А. Мазур, І. О. Крепаков, М. В. Стащак ; за заг. наук. ред. С. М. Гусарова та В. В. Шендрика. – Львів : Панорама, 2014. – 160 с. 12. Тимофеев А. В. Оперативно-розыскное обеспечение предупреждения и раскрытия налоговых преступлений в сфере экономической деятельности (на материалах Северо-Западного федерального округа) : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.12 / Тимофеев Александр Владимирович. – СПб., 2013. – 23 с. 13. На території України завершилася міжнародна спеціалізація «Мощарт» [Електронний ресурс] / Пресс-служба МВД Украины // Министерство внутренних дел Украины : офиц. веб-сайт. – 08.07.2015. – Режим доступа: <http://www.mvs.gov.ua/mvs/control/main/ru/publish/article/1551257>.

Надійшла до редколегії 31.07.2015

Жицкий Е. А. Взаимодействие оперативных подразделений при осуществлении оперативного обслуживания объектов, предоставляющих информационные услуги с использованием Интернет

Проанализировано содержание термина «взаимодействие» и раскрыты его структурные элементы в контексте оперативно-розыскной деятельности. Выделено несколько проблемных вопросов в сфере взаимодействия оперативных подразделений при осуществлении оперативного обслуживания высокотехнологических объектов, предоставляющих информационные услуги с использованием Интернет. Предложены пути решения этих проблемных вопросов. Выделены ведущие субъекты внутреннего и внешнего взаимодействия. Сформулированы наиболее результативные направления в международном взаимодействии в контексте исследуемой проблематики.

Ключевые слова: оперативное обслуживание, информационные услуги, Интернет, оперативно-розыскная деятельность, взаимодействие

Zhitskii Y. O. Interaction of operative units while fulfilling operative service of objects providing information services via the Internet

The content of the term «interaction» is analyzed and its structural elements in the context of operative and search activities are revealed. The author has distinguished some issues in the field of interaction of operative units while operative service of high-tech objects providing information services via the Internet: inconsistency of regulations on interaction between different law enforcement agencies; delineation of areas of operative services; lack of incentives to interact; insufficient number of capabilities that can be used for operative services of objects providing information services via the Internet; insufficient knowledge of operative officers in the field of modern technologies in some cases do not allow them to conduct some joint activities. The ways of solving these problems are offered. Leading subjects of internal and external interaction (administrations of serviced objects, NGOs, law enforcement agencies, local executive authorities exercising control at the regional level over telecommunication sphere and other state authorities, the mass media and electronic mass media, people) are distinguished. The most effective directions in international cooperation in the context of the studied issue are information exchange and conduction of joint operative and preventive operations. Oriented information of operative and search character obtained by the results of international investigations in cybersphere should be also studied. The author concludes that successful may be considered such an interaction, which is systematic, not ad hoc, provides concrete results in improving the state of operative service and is carried out by all operative officers.

Keywords: operative service, information services, Internet, operative and search activity, interaction.

